SURSELE ISTORICE ÎN STUDIEREA MENTALITĂȚII NOBILIMII DIN BASARABIA ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Cristina GHERASIM

Aspecte generale

În cercetarea istoriei, care, în viziunea lui N. Iorga, „ne prezintă oamenii feluriţi ai timpurilor deosebite”[1], factorii politici şi economici se raportează, în ultima instanţă, la om şi la mentalitatea lui. De fapt, ceea ce ne interesează este istoria „faptelor şi suferinţelor acestei fiinţe sălbatice, violente, brutale, bune, nobile, liniştite, ale acestei fiinţe pătate şi pure, care e noi înşine”[2]. În esenţa ei, concepţia lui Iorga este idealistă; factorii materiali, deşi n-au fost niciodată ignoraţi de istoricul român (dovadă nenumăratele sale studii şi sinteze dedicate diverselor aspecte ale vieţii economice), rămân totuşi la periferia scenei istorice, simple decoruri, care nu participă decât pasiv, indirect şi, deci, fără niciun rol important la marea dramă care se joacă pe scenă. Rolul principal îl deţin ideile, stările de spirit, mentalităţile colective[3], căci „în ciuda miopilor sau a interesaţilor care nu văd ori nu vor să vadă decât factorul material al acţiunilor sociale, stările de spirit sunt acelea care domină totul”[4]. Aşadar, istoria se adânceşte în trecut ca să prindă fenomenele în toată bogăţia lor concretă şi vie şi să le redea cu toată vivacitatea lor reală, oameni vii, în carne şi oase, cu sentimentele şi dorinţele lor omeneşti, cu scopurilor lor înalte sau meschine, cu tot ceea ce i-a frământat şi i-a zbuciumat în viaţa lor de lupte, renunţări, de sacrificii şi de satisfacţii[5].

Astfel, comunităţile istorice care s-au succedat de-a lungul timpului nu numai au săvârşit fapte şi au creat instituţii, ci au acumulat şi transmis un „bagaj mental”, sub formă de amintiri, concepţii, idealuri, norme, obiceiuri, iar cercetătarea mentalităţilor[6] istorice oferă posibilitatea înţelegerii lumii contemporane[7]. Mentalitatea este produsul dezvoltării istoriei de durată, fiind formată dintr-un ansamblul/sistem ce cuprinde toate formele şi manifestările unei colectivităţi, atât cele ale conştientului, cât şi tema predilectă ale subconştientului (atitudini, comportamente; viziuni asupra vieţii, religiei, timpului, spaţiului, identităţii şi alterităţii etc; imaginarul social,

---

[1] Nicolae Iorga, *Despre utilitatea generală a studiilor istorice* // Nicolae Iorga, Generalităţi cu privire la studiile istorice, Iaşi, 1999, p. 66.

[2] Nicolae Iorga, *Despre concepţia actuală a istoriei şi geneza ei*. Lecţie de deschidere ţinută la Universitatea din Bucureşti, la 1 noiembrie, 1894 de N. Iorga, p. 55.

[3] M. Suciu, *N. Iorga şi istoria mentalităţilor* // Studii şi materiale de istorie medie, vol. XI, 1992, p. 147.

[4] Nicolae Iorga, *Generalităţi cu privire la studiile istorice*, ediţia a III-a, Bucureşti, 1940, p. 252.

[5] N. Bagdasar, *Filosofia contemporană a istoriei*, Bucureşti, 1930, p. 222.

[6] Pentru analiza conceptului de mentalitate în istoriografia franceză, germană, rusă şi românească a se vedea detaliat: Cristina Gherasim, *Evoluţia nobilimii din Basarabia sub dominaţie ţaristă: statutul social-economic şi mentalităţi colective*. Teză de doctor, Chişinău, 2017, p. 14-20.

[7] Simona Nicoară, *Mentalităţi colective. Imaginarul social. Istoria în durata lungă*, Cluj-Napoca, Accent, 2009, p. 10.

mit, utopie, simboluri). Începând cu anii 1960, mentalitatea a devenit o temă predilectă a istoricilor din majoritatea statelor. Mentalitatea este un fenomen complex şi de „lungă durată", iar metamorfoza parţială a acesteia se realizează în prezenţa a trei elemente: într-un anumit climat mental, conjuncturi mentale şi contagiune mentală. Anexarea teritoriului dintre Prut şi Nistru la Impeirul Rus, în viziunea noastră, a reprezentat o cotitură radicală în istoria poporului român, creând un cadru propice pentru schimbarea mentalităţii nobilimii. În condiţiile noi, create de venirea la putere a noilor structuri străine, nobilii basarabeni se vedeau impuşi să abordeze noi modele de comportament şi atitudine, să reacţioneze altfel decât o făceau până a fi sub jurisdicţie străină, să manif-este alt gen de sentimente faţă de noii lor concetăţeni şi stăpâni.

Astfel, problema mentalităţii nobilimii basarabene este una complexă, iar cercetarea acesteia prevede abordarea tuturor surselor prin intermediul unei noi metodologii. În primul rând, majoritatea istoricilor susţin că la baza studierii istoriei mentalităţilor pot sta multiplele surse. Fondatorul Şcolii de la Annales, Lucien Febvre, promotor al acestei tendinţe noi în istorie, trece în revistă gama largă de surse stau la îndemâna istoricului mentalităţilor. După ce menţionează mărturiile documentar-juridice, artistice, literare, muzicale, care trebuie interpretate pertinent şi corect, istoricul francez atrage în mod deosebit atenţia asupra necesităţii iniţierii şi menţinerii contactului cu cercetările psihologilor. Atâta vreme cât nu vom apela la „ultimele rezultate obţinute de munca pozitivă şi critică a vecinilor noştri, psihologii, […] nu vom avea o adevărată istorie"[8]. În această ordine de idei, J. Le Goff afirma că „tout est source pour l'historien des mentalites"[9]: pe de o parte – sursele tradiţionale, deja exploatate, dar care trebuie supuse unei noi lecturi, cu scopul de a descifra şi semnificaţiile profunde ce ţin de registrul imaginilor, reprezentărilor, miturilor etc.; pe de altă parte, surse ignorate până de curând de istorici, ca literatura, arta, iconografia, folclorul şi altele, care reprezintă producţiile privilegiate ale imaginarului social[10].

Diversitatea izvoarelor care trebuie să stea la baza cercetării istoriei este reflectată, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, de Nicolae Bălcescu. Acesta susţine că în studierea istoriei se includ cinci tipuri de documente: 1. Poeziile şi tradiţiile populare; 2. Legile şi actele oficiale; 3. Cronicile care cuprind faptele generale; 4. Inscripţiile şi monumentele; 5. Scrierile care zugrăvesc obiceiurile private[11]. Observăm că istoricul român punea accentul mai întâi pe documentele literar-artistice, considerând că „poeţii sunt primii istorici".

În opinia istoricului Ştefan Lemny, „istoria mentalităţilor a descoperit valoarea altor surse, a celor figurative mai ales, sugerate de studiile de istoria artelor şi de imagologie, care, alături de izvoarele documentare tradiţionale, au putut surprinde şi alte expresii ale marii sensibilităţi"[12].

---

[8] Citat după: Ioana Ţighiliu, *Mentalităţi şi introspecţia istorică* // Studii şi materiale de istorie medie, 1992, vol. XI, p. 140-141.

[9] Simona Nicoară, *Mitologiile revoluției pașoptiste moldovenești*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 1999, p. 119; J. Le Goff, *L'imaginaire medieval*, Paris, 1986, p. 8.

[10] Simona Nicoară, *Mitologiile revoluției pașoptiste moldovenești*, Cluj-Napoca, Accent, 1999, p. 119

[11] Nicolae Bălcescu, *Opere. Scrieri istorice, politice și economice. 1844-1847. Texte, note și materiale*, vol. I, București, 1974, p. 96.

[12] Ştefan Lemny, *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc*, București, Meridiane, 1990, p. 8.

Istoricul român Alexandru Duţu, analizând sursele istoriei mentalităţilor, constată că „a face istoria mentalităţilor înseamnă, întâi de toate, să faci o anumită lectură oricărui gen de document”[13]. Acesta vorbeşte despre două tipuri de documente. În prima categorie include orice documente de natură administrativă şi fiscală, acte şi documente oficiale sau obiecte materiale etc. A doua categorie reprezintă sursele privilegiate ale istoriei mentalităţilor. În primul rând, sunt documentele care vădesc sentimentele şi comportamentele paroxistice sau marginale care, datorită distanţării, aduc în lumină mentalitatea comună. O altă categorie de surse privilegiate ale istoriei mentalităţilor este constituită de documentele literare şi artistice. Istorie nu a fenomenelor „obiective”, ci a reprezentării acestor fenomene, istoria mentalităţilor se hrăneşte din documentele imaginarului[14]. La fel, Alexandru Duţu menţionează că este important a nu separa analiza mentalităţilor de studiul locului şi al mijloacelor de producţie. Palatul, mănăstirea, castelul, şcolile, curţile sunt, de-a lungul Evului Mediu, centrele în care s-au plămădit mentalităţile[15]. În această ordine de idei se înscrie perfect şi un alt tip de documente importante în studierea mentalităţilor, şi anume – cele de tip etnografic: obiecte materiale necesare vieţii cotidiene, iconografia gesturilor, norme ale relaţiilor între sexe, generaţii, ranguri sociale, literatura populară etc., în spatele cărora sunt identificate viziuni asupra lumii, credinţe, spaime, aşteptări, adică mentalităţi[16]. La documentele privilegiate menţionate de Alexandru Duţu, istoricul Alexandru Florin Platon adaugă arhivele private (testamentele, inventarele, actele notariale, contractele de căsătorie etc.), care au constituit, de-a lungul timpului, surse demne de cel mai mare interes, fiind cu atât mai intens utilizate pentru reconstituirea dimensiunii umane a trecutului. În general, conchide istoricul român, cercetările consacrate mentalului colectiv au încercat, fără excepţie, să exploateze tot ceea ce era, în mod rezonabil, accesibil[17], istoria mentalităţii a schimbat deîndată şi în mod radical însăşi noţiunea de *izvor istoric*, deschizându-i un orizont de semnificaţii de o amploare fără precedent. Nimic nu putea fi, din acest punct de vedere, pentru specialistul în domeniul mentalului colectiv, lipsit de relevanţă: nici tradiţionalele scrieri, apreciate de erudiţia pozitivistă, nici oralitatea, nici registrul acustic (muzica) şi imaginile figurative, nici structura vocabularului ori repertoriul imaginarului[18].

Profesorul universitar Maria Magdalena Szekely într-un curs referitor la istoria vieţii cotidiene susţine că pentru o istorie a mentalităţilor istoricul trebuie să aibă răbdarea de a parcurge sute, poate mii de izvoare, de cele mai diferite tipuri şi provenienţe. Într-o ordine absolut aleatorie, care nu ţine seama de criteriul importanţei, autoarea menţionează: urmele de viaţă descoperite pe cale arheologică (locuinţe, vase, obiecte, morminte, podoabe, resturi de veşminte etc.), documentele (acte de

---

[13] Alexandru Duţu, *Literatura comparată şi istoria mentalităţilor*, Bucureşti, Univers, 1982, p. 8.
[14] *Ibidem*, p. 9.
[15] *Ibidem*, p. 10-11.
[16] Carmen Diaconescu, *Idei şi mentalităţi în Europa modernă. Note de curs*, Bucureşti, Ars Docendi, 2009, p. 19.
[17] Alexandru Florin Platon, *Societatea şi mentalităţile în Europa medievală*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2000, p. 31.
[18] *Ibidem*, p. 30.

stăpânire a pământului, zapise, cărţi de mărturie, foi de zestre, testamente, privilegii comerciale, registre de socoteli, scrisori particulare), cronicile interne, consemnările călătorilor străini care au trecut prin Ţările Române, inscripţiile de tot felul, însemnările pe cărţi, peceţile şi celelalte izvoare heraldice. La toate acestea se adaugă mărturiile vizuale (miniaturile, pictura religioasă şi pictura laică)[19].

Totodată, în procesul de cercetare a mentalităţilor, Marc Bloch a sesizat importanţa demersului în durată lungă, a comparatismului, a unei noi chestionări a textelor narative, dar şi a folosirii surselor nescrise în descoperirea imaginilor mentale[20]. Lucien Febvre, trecând în revistă instrumentele de lucru, numeşte: lexicul cuprins în vocabulare şi dicţionare, iconografia artistică şi literatura care înregistra şi crea sentimente, difuzându-le în masă[21]. El consideră că pentru o istorie adevărată istoricii sunt datori să privească la „vecini" – la istoricii literari, istoricii filosofiei, ai artelor, ai ştiinţelor[22]. În acelaşi context, Fernand Braudel susţine că este nevoie ca istoricul să refuze cantonarea într-o unică perspectivă, să caute să multiplice unghiurile de analiză, pentru a surprinde complexitatea lumii şi pentru a realiza o istorie cât mai apropiată de exigenţa totalităţii[23]. Ideea este susţinută şi de Raymond Aron, care pledează pentru necesitatea existenţei unei pluralităţi de sisteme de interpretare (în funcţie de spaţiu, timp, limbă etc.) care vor permite elucidarea cu adevărat a problemelor de istorie[24]. Aceea idee este susţinută şi de prof. Simona Nicoară, care consideră că un domeniu atât de profund ca cel al imaginarului colectiv, al mentalităţilor presupune o analiză specială a conţinutului surselor cu ajutorul comparatismului, lexicologiei, metodei structurale sau al celei hermeneutice[25]. În realitate, aprecia Francois Furet, istoria trebuie să se caracterizeze printr-o „elasticitate extraordinară şi aproape nelimitată a surselor"[26].

Totodată, fiecare sursă documentară exprimă doar fragmente de mesaje ale imaginarului colectiv, de aceea un deziderat important îl constituie coroborarea tuturor mărturiilor, pe cât posibil a tuturor surselor, omogene şi neomogene: de la memorii, corespondenţă, scrieri de propagandă, discursuri, manifeste, pamflete, acte juridice, cărţi de înţelepciune până la povestiri, opere dramatice, predici liturgice, elogii, epitafe, însoţite de întreaga suită de semne, simboluri şi imagini, toate, împreună, pot aduce mărturii complete asupra construcţiilor dominante ale imaginarului unei epoci, despre „prezenţa" miturilor, utopiilor, viselor colective la un moment dat[27]. Aceleaşi

---

[19] Maria Magdalena Szekely, *Viaţa cotidiană în evul mediu românesc (Curs special de istorie medievală a românilor)*, Iaşi, 2015, p. 1-2.
[20] Simona Nicoară, *Mentalităţi colective. Imaginarul social. Istoria în durată lungă*, Cluj Napoca, Accent, 2009, p. 25.
[21] Alexandru Duţu, *Literatura comparată şi istoria mentalităţilor*, Bucureşti, Univerrs, 1982, p. 14
[22] *Ibidem*, p. 15.
[23] *O lecţie de istorie cu Fernand Braudel: Chateauvallon, „Zilele Fernand Braudel" – 18, 19 şi 20 octombrie 1985: dialoguri*, Bucureşti, Corint, 2002, p. 10.
[24] Raymond Aron, *Introduction a la philosophie de l'histoire. Essai sur les limites de l'objectivite historique completee par des textes recents*, Paris, Gallimard, p. 109-116.
[25] Simona Nicoară, *Mitologiile revoluţiei paşoptiste moldoveneşti*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1999, p. 126.
[26] *Ibidem*, p. 119.
[27] *Ibidem*, p. 124.

idei sunt susţinute şi de istoricul Toader Nicoară, care afirmă, că, odată cu studierea mentalităţilor, a antropologiei istorice s-au modificat mult perspectivele metodologice de studiere a istoriei, fapt ce a dus la o nouă înlănţuire a evenimentelor, propunând o istorie făcută cu evenimente repetate sau aşteptate, cu evenimente banale din cotidian, precum sărbătorile calendarului religios, cu evenimente şi ceremonii cunoscute din istoria biologică sau familială: naşterea, căsătoria, moartea etc.[28].

Astfel, în cercetarea istoriei mentalităţilor, trebuie să se urmeze traseul metodologic pe care-l aplică istoricul oricărei activităţi restitutive: inventarierea surselor, culegerea datelor, organizarea lor tematică şi cronologică, analiza şi interpretarea după metode şi proceduri apte să dezvolte demonstraţia coerentă şi să permită verificarea acestei demonstraţii.

Sursele de cercetare a mentalităţii nobilimii basarabene. Sursele utilizate în procesul cercetării mentalităţii nobilimii din Basarabia sub regimul de dominaţie ţarist pot fi clasificate, convenţional, în următoarele categorii: documente oficiale (legi şi decizii ale organelor de administraţie la nivel imperial, regional/gubernial, recensăminte); colecţii de documente care reflectă încadrarea nobilimii basarabene în sistemul imperial rus; dări de seamă, memorii ale funcţionarilor ruşi; surse narative; informaţii ale călătorilor străini; presa periodică.

Din categoria documentelor oficiale guvernamentale emise de către administraţia imperială rusă, gubernială/regională, din care fac parte legi, instrucţiuni, regulamentele, menţionăm pe cele publicate în *Colecţia completă de legi ale Imperiului Rus*[29]. Acestea ne oferă informaţii generale referitoare la statutul nobilimii din Imperiul Rus, conţinând şi un şir de legi specifice nobililor din Basarabia[30], legi cu privire la relaţiile dintre nobili şi ţărani, vestimentaţia nobililor în funcţie de statutul deţinut, care de fapt, prezintă politica imperială promovată faţă de dvorenime în calitate de categorie socială principală în Imperiu.

Un rol important în cercetarea mentalităţii nobilimii din Basarabia îl au dările de seamă, memoriile ale reprezentanţilor administraţiei imperiale referitoare la situaţia din regiune. În acest sens putem menţiona darea de seamă întocmită sub coordonarea locotenent-colonelului Dragan[31], precum şi volumul de înscrieri selectate de Comitetul statistic regional al Basarabiei, apărut sub îngrijirea lui A.N. Egunov în anii ’60 ai secolului al XIX-lea[32], recensămintele populaţiei din Imperiul Rus[33] care,

---

[28] Toader Nicoară, *9 teme de antropologie istorică*, Cluj-Napoca, Accent, 2013, p. 17-18.

[29] *Полное Собрание Законов Росийской Империи* (În continuare: *ПСЗРИ*). Собрание первое (1649-1825), СПб, 1830; Собрание второе (1825-1881), СПб., 1830-1885; Собрание третье (1881-1913), СПб, 1885-1915.

[30] *ПСЗРИ*, Собр. II, том IX ,часть 1, СПб., 1834, № 6889, с. 208; *ПСЗРИ*, Собр. II, том XI ,часть 1, СПб., 1836, № 9165, с. 508-509; *ПСЗРИ*, Собр. II, том XVIII ,часть 1, СПб., 1843, № 16619, с. 134; *ПСЗРИ*, Собр. II, том XX, часть 1, СПб., 1845, № 18678, с. 150-151 etc.

[31] *Военно-статистическое обозрение Российской Империи*, том 11, часть 3, *Бессарабская Область*, СПБ, Типография Генерального Штаба, 1849. 310 с.

[32] *Записки Бессарабского областного статистического комитета*. Под редакцией А.Н. Егунова, т. I-III. Кишинев, 1864-1869.

[33] *Первая всеобщая перепись населения Российской Империй 1897 г.*, III том, *Бессарабская губерния*, издание Центрального статистического комитета Министерства Внутренних Дел, под редакцей Н.А. Пройницкаго.

deşi descriu, în general, situaţia din Basarabia sub ocupaţie ţaristă, fac referire şi la situaţia nobilimii din regiune/gubernie. Totodată, o parte din funcţionarii care au ocupat anumite funcţii în Basarabia sau care au fost trimişi pentru a cerceta situaţia în regiune au lăsat mărturii preţioase. Dintre aceştia putem numi pe A. Mihailovski-Danilevski[34], F. Wighel[35], S. Urusov[36] ş.a. Aceste lucrări conţin date cu referire la nobilimea din Basarabia, informaţii despre comportamentul, atitudinile, vestimentaţia, ocupaţiile ei etc., iar constatările respectivilor autori servesc drept bază pentru studierea evoluţiei mentalităţii acestei categorii sociale. Importanţa acestor amintiri, memorii este argumentată şi prin faptul că autorii relatează despre evenimente şi situaţii la care au participat sau în care au fost implicaţi nemijlocit. Desigur, trebuie să ţinem cont de faptul că funcţionarii reprezentau în regiune „Centrul", adică Moscova sau Sankt-Petersburgul, iar Basarabia era pentru ei o periferie, un spaţiu necunoscut, spaţiu care pentru politica panslavistă promovată de Imperiul Rus, politica de eliberare a creştinilor din Balcani şi de eliberare (de fapt, cucerire) a Constantinopolului, juca un rol important. Astfel, Al. Mihailovski-Danilevski, ofiţer de gardă a Împăratului, descriind vizita Ţarului Alexandru I în Basarabia relatează despre nobilimea din Basarabia şi comportamentul acesteia la balul dat în cinstea Maiestăţii Sale[37], prezentând boierii ca o categorie socială înapoiată. F.Wighel prezintă informaţii mai detaliate despre boierii care au rămas în Basarabia după anexare, despre ceea ce reprezenta boierimea în calitate de categorie socială în Moldova, despre procesul de confirmare a nobleţei şi de încadrare în rândurile nobilimii basarabene a unor reprezentanţi „falşi" ai acesteia. În procesul de studiere a mentalităţii nobilimii, importanţa lucrării lui F.Wighel îşi găseşte confirmare prin faptul că în ea este dată o caracterizare detaliată a tipului nobililor noi (drept exemplu fiind prezentat nobilul Pruncul[38]), se descrie în detalii organizarea primelor alegeri în Adunarea Deputaţilor Nobilimii din Basarabia şi confruntarea dintre cele două „partide" – cea veche, în frunte cu boierii Balş şi Sturdza, şi cea nouă, condusă de Bălănescu-Rosseti şi I.Pruncul[39].

În studierea evoluţiei statutului şi mentalităţii nobilimii basarabene sunt importante însemnările despre Basarabia ale guvernatorului S. Urusov, unde un capitol aparte este dedicat nobilimii[40]. Cneazul S. Urusov face o comparaţie între nobilimea din Basarabia şi dvorenimea din alte regiuni ale Imperiului Rus, luând drept criterii de comparaţie moşia şi importanţa acestea, amenajarea moşiei şi casei, mobilierul etc. Prezintă interes datele despre reprezentanţii familiei Krupenski, precum şi despre alte familii de nobili din Basarabia, despre modul de viaţă, despre valorile de care se conduc etc. De fapt, informaţia prezentată de cneazul S. Urusov este redată

---

[34] А. И. Михайловски-Данилевский, *Записки А. И. Михайловскаго-Данилевскаго. 1818 год* // Исторический вестник, 1892, т. 48, № 5, с. 360-373.

[35] Ф. Ф. Вигель, *Замечания на нынешнее состояние Бессарабий (писано в октября 1823 года)*, Москва, 1892.

[36] С. Д. Урусов, *Записки губернатора. Кишинёв 1903-1904 г.*, Москва, 1907.

[37] А. И. Михайловски-Данилевский, *Записки А. И. Михайловскаго-Данилевскаго. 1818 год...*, с. 361-362.

[38] Ф. Ф. Вигель, *Замечания на нынешнее состояние Бессарабий...*, с. 8-9.

[39] *Ibidem*, с 11-14.

[40] С. Д. Урусов, *Записки губернатора...*, с. 128-154.

de pe aceeaşi poziţie de superioritate ce se menţine în rândurile administraţiei imperiale ruse.

Din colecţiile de documente care prezintă informaţii despre nobilimea din Basarabia sub regimul de dominaţie ţaristă prezintă importanţă volumul de documente din anii 1437-1816, din arhiva Catargiu de la Cobâlnea (ţinutul Soroca), publicate de către Gh. Ghibănescu[41]. Deşi se referă mai mult la perioada de până la anexare, aceste documente sunt un contraargument forte la tezele enunţate de istoriografia rusă, precum că pe teritoriul dintre Prut şi Nistru nu ar fi existat nobili. Din documentele publicate, prezintă o valoare deosebită în cercetare, culegerile semnate de Gheorghe Bezviconi[42] şi Leon Boga[43]. Colecţia de documente editată de Gheorghe Bezviconi cuprinde informaţii cu privire la actele prezentate de nobilii din Basarabia în procesul de confirmare a nobleţei, precum şi înseşi documentele prezentate de cele peste 100 de familii de nobili Comisiei pentru confirmarea titlului nobiliar în Basarabia, din 1821. Istoricul Gh. Bezviconi publica în volumul I date despre 120 de familii de nobili incluse în cele şase părţi ale Cărţii Genealogice a neamurilor nobile din Basarabia. În documentele respective, autorul prezintă datele personale ale nobilului (numele, prenumele, starea familială, copiii, vârsta), informaţii despre moşiile deţinute de acesta, cu indicarea: metodei prin care a fost achiziţionată proprietatea (cumpărare, moştenire, zestre), numărului de desetine, numărului de case şi de locuitori ai satului, numărului de ţărani şerbi pe care îi deţinea nobilul, date despre provenienţa neamului (spiţa neamului). Ulterior, autorul oferă lista documentelor prezentate de către nobil pentru confirmarea nobleţei, incluzând conţinutul acestora. Volumul II al acestei lucrări este structurat în trei părţi: Partea I se referă la boierii din perioada 1812-1821[44]; partea a II-a este consacrată nobilimii Basarabiei (1821-1918), aici fiind incluşi toţi cei înscrişi pe listele nobilimii locale, confirmaţi de Departamentul Heraldic al Senatului[45]; partea a III-a conţine informaţii despre câteva familii care nu figurează în primele două părţi – reprezentanţi ai nobilimii care au depus dosare la Adunarea Deputaţilor Nobilimii pentru confirmarea nobleţei, însă nu au fost recunoscuţi şi confirmaţi în statutul de nobil. Aceste date ne permit să analizăm procesul de încadrare a nobilimii basarabene în cadrul sistemului imperial rus, precum şi aspecte ale mentalităţii nobilimii basarabene, în special prin prisma politicii imperiale ruse de acordare şi confirmare a titlului nobiliar.

O categorie aparte o formează documentele care reflectă viaţa privată a nobilimii. L. Boga a realizat două volume de documente basarabene, în care prezintă scrisori, testamente şi foi de zestre, care s-au dovedit a fi surse importante în studierea

---

41 Gh. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, volumul IX, *Documente basarabene din arhiva Catargiu de la Cobâlnea (ţinutul Soroca)*, Iaşi, Tipografia „Dacia" P. & D. Iliescu, 1914. 409 p.

42 Gheorghe Bezviconi, *Boierimea dintre Prut şi Nistru. Actele Comisiei pentru cercetarea documentelor nobilimii din Basarabia, la 1821*, vol. I, Bucureşti, Fundaţia Regele Carol I, 1940; Idem, *Boierimea dintre Prut şi Nistru*, vol. II, Bucureşti, 1943.

43 Leon T. Boga, *Documente basarabene*, vol. I. *Foi de zestre (1734-1834)*, Chişinău, Tipografia Centralei Cooperativelor de Producţie şi Consum, 1928. Idem, *Documente basarabene*, vol. II. *Scrisori şi răvaşe (1660-1860)*, Chişinău, Tipografia Centralei Cooperativelor de Producţie şi Consum, 1928.

44 Gheorghe Bezviconi, *Boierimea dintre Prut şi Nistru*, vol. II, Bucureşti, 1943, p. 6.

45 *Ibidem*, p. 8.

unor aspecte ale mentalităţii nobilimii din Basarabia. Din categoria documentelor private trebuie să menţionăm şi colecţia de scrisori publicate de Constantin Gane[46]. Autorul prezintă corespondenţa dintre Caterina Krupenski, soţia lui Matei Krupenski, şi Maria Comnen (soacra acestuia), care include cca 200 de scrisori. Din aceste scrisori putem desprinde micile amănunte din viaţa de toate zilele a boierilor basarabeni de la începutul veacului al XIX-lea, de fapt în primii ani de după anexarea teritoriului dintre Prut şi Nistru la Imperiul Rus, încadrarea acestora în funcţii civile în administraţia rusească, precum şi poziţiile diferitor nobili în cadrul primelor alegeri nobiliare din regiune. Un alt volum de scrisori care a aparţinut unui nobil, cu pseudonimul Basarab[47], publicate în gazeta bucureşteană *Telegraful,* între anii 1880-1890, a fost editat de Aristiţa şi Tiberiu Avramescu[48]. În aceste scrisori, autorul menţiona unele aspecte din viaţa cotidiană a nobilimii basarabene aflate sub ocupaţie rusească, implicarea acesteia în mişcarea naţională etc.

După anii ’90 au apărut mai multe colecţii de documente referitoare la diferite aspecte din istoria Basarabiei sub regimul de dominaţie ţarist şi, respectiv, la nobilimea basarabeană.

Colecţia de documente publicată de istoricul Dinu Poştarencu[49] ne permite să studiem în general istoria Basarabiei în secolul al XIX-lea şi în prima jumătate a secolului XX, dat fiind că în ea sunt prezentate documente referitoare la schimbările survenite în viaţa politică, socială şi culturală a Basarabiei.

Un interes deosebit îl prezintă culegerea de documente a istoricului Valentin Tomuleţ[50], dedicată protestelor şi revendicărilor populaţiei din Basarabia în anii 1812-1828. Lucrarea include 1502 documente inedite, selectate exclusiv din fondul 2: Cancelaria Guvernatorului Basarabiei (1812-1917) al Arhivei Naţionale a Republicii Moldova. Documentele incluse în această culegere înglobează în principiu plângerile, reclamaţiile, nemulţumirile, cererile etc. adresate guvernatorului civil al Basarabiei de către diferite categorii sociale ale populaţiei din Basarabia, în fond ţărani şi orăşeni. Acestea vizează, de regulă, revoltele lor împotriva abuzurilor din partea administraţiei locale, moşierilor, arendaşilor, concesionarilor, mănăstirilor, poliţiei orăşeneşti etc., fiind o sursă importantă în studierea relaţiilor dintre nobili şi ţărani în Basarabia sub dominaţie străină şi respectiv a identităţii sociale a acestor categorii sociale.

---

[46] Constantin Gane, *Amărâte şi vesele vieţi de jupânese şi cucoane boieroaice din Moldova şi Ţara Românească în veacurile XVI-XIX*, Bucureşti, Corint Books, 2016.

[47] Istoricii Aristiţa şi Tiberiu Avramescu îl identifică pe Basarab cu nobilul basarabean Gheorghe Gore. A se vedea detaliat: Basarab, *Scrisori din Basarabia (1880-1883)*, vol. I, ediţie de Aristiţa şi Tiberiu Avramescu, Chişinău-Bucureşti, Ştiinţa / Editura Fundaţiei Culturale, 1996, p. XIV-XVIII.

[48] Basarab, Scrisori din Basarabia (1880-1883), vol. I; Idem, *Scrisori din Basarabia (1884-1890)*, vol. II, ediţie de Aristiţa şi Tiberiu Avramescu, Chişinău, Ştiinţa, 1996.

[49] Dinu Poştarencu, *O istorie a Basarabie în date şi documente (1812-1940*), Chişinău, Cartier, 1998. Idem, *Documente referitoare la administrarea Basarabiei de către guvernatorul civil Scarlat Sturza* // Revista de Istorie a Moldovei, 2007, nr. 3, p. 92-102.

[50] Valentin Tomuleţ, *Cronica protestelor şi revendicărilor populaţiei din Basarabia (1812-1828). În baza documentelor depozitate în fondul 2 „Cancelaria guvernatorului Basarabiei" al Arhivei Naţionale a Republicii Moldova*, vol. II. Chişinău, CEP USM, 2007.

O importanţă deosebită în studierea istoriei nobilimii din Basarabia o are culegerea de documente care se referă la nobilii şi stăpânii de moşii din regiune[51], care include trei compartimente: *primul* se referă la actele legislative în baza cărora basarabenilor li se confirma nobleţea, *al doilea* compartiment include prima parte a Cărţii Genealogice a neamurilor nobile din Basarabia, iar *al treilea* – listele celor care au deţinut proprietăţi mobiliare şi imobiliare în Basarabia la sfârşitul secolului al XIX-lea – începutul secolului XX.

Totodată, un rol importat în cercetarea mentalităţii nobilimii din Basarabia îl au sursele narative**.** Romanele, povestirile, poeziile, fabulele scrise de către reprezentanţii nobilimii din Basarabia şi care au ca lait-motivuri istorii din viaţa lor, sau tratează probleme care îi deranjează. Acestea reprezintă o sursă importantă în studierea mentalităţii nobilimii, din considerentul că subiectele sunt tratate prin viziunea autorilor înşişi, pornind de la felul în care percep ei lucrurile, evenimentele, mediul etc.

Una dintre primele lucrări în acest sens este autobiografia boierului Teodor Vârnav[52]. Aceasta prezintă informaţii cu privire la viaţa boierilor moldoveni din prima jumătate a secolului al XIX-lea, astfel încât, analizând-o, putem face mai multe deducţii asupra societăţii româneşti din acele vremuri. Stilul lui Vârnav este un tablou viu al gândirii şi graiului unui moldovean din acele vremuri, autorul oferind descrierea „stării societăţii noastre", a vieţii familiale a boierilor moldoveni. În această lucrare, Teodor Vârnav a expus „istoria vieţii, creşterii, învăţăturii sale" şi unele dintre cele mai însemnate „pricliucenii" din anii săi de copilărie şi de tinereţe, prezentând astfel viaţa unui nobil din Basarabia anilor 1830-1840. Importanţa acestei lucrări este menţionată şi de A.Gorovei: „Teodor Vârnav, scriindu-şi Viaţa, poate pentru a-şi trece de urât, ne-a adus, fără să-şi dea seama, un mare serviciu […] va aduce lumii mare folos pentru istorie"[53].

Dumitru C. Moruzi[54], nobil din Basarabia retras în Principatul Moldovei, a scris mai multe povestiri şi romane în care prezintă informaţii despre viaţa privată şi publică a nobililor. Importanţa lucrărilor lui Dumitru C. Moruzi rezidă în faptul că el descrie propriile experienţe, evenimentele care i-au marcat viaţa, acţiunile la care a participat nemijlocit. Anume din aceste considerente mărturiile lui sunt foarte importante, prezentând o sursă valoroasă de cercetare a moravurilor societăţii. Lucrările semnate de Dumitru C. Moruzi prezintă o imagine fidelă, realistă, puţin idealizată a realităţii de atunci, creaţia moruziană captează prin veridicitatea şi verosimilitatea relatării, realismul naraţiunii şi al dialogurilor surprinzătoare, detaliul semnificativ

---

[51] *Elita social-politică şi economic a Basarabiei. Sec. XIX – începutul sec. XX. Documente*, vol. I, coordonator S. Bacalov, Chişinău, 2014, 353 p.; *Elita social-politcă şi economică a Basarabiei. Sec. XIX – începutul sec. XX. Documen*te, vol. II, coordonator S. Bacalov, Chişinău, 2016, 345 p.

[52] Teodor Vârnav, *Istoria vieţii mele*, Chişinău, Elan Poligraf SRL, 2007.

[53] *Ibidem*, p. 3.

[54] Dumitru C. Moruzi – scriitor român care a trăit în Basarabia şi s-a remarcat printr-o vastă operă literară: poezii (*Marşul răzeşilor din Basarabia, Doina mazilului, Dorul basarabeanului, Basarabeanca, Hora Basarabiei, Pribeagul),* nuvele, memoralistică, drame şi comedii, studii sociale, romane, în care a abordat problemele stringente ale societăţii basarabene (*Pribegi în ţara răpită, Înstrăinaţii, Moartea lui Cain*) etc. A se vedea detaliat: Dumitru C. Moruzi, *Scrieri*, vol. I, Chişinău, Ştiinţa, 2014, p. 5-25;

şi analiza psihologică subtilă. Astfel, analizând lucrările semnate de Dumitru C. Moruzi putem identifica informaţii despre viaţa cotidiană a nobilimii (activităţile zilnice, vestimentaţie şi alimentaţie, preferinţele muzicale şi balurile organizate, locuinţele şi mobilierul etc.), precum şi manifestări ale identităţii naţionale şi sociale în mediul nobiliar, reprezentări şi atitudini faţă de politica ţaristă, procesul de rusificare, faţă de războaiele ruso-turce şi spaţiul românesc etc.

O sursă narativă importantă în studierea mentalităţii nobilimii basarabene ar fi şi romanul semnat de Constantin Stere[55] în care acesta prezintă istoria familiei sale, descriind viaţa de pe moşia unui boier de tip vechi (Iorgu Răutu), copilăria feciorului acestuia, studiile lui, viaţa pe moşiile boiereşti, modernizarea societăţii nobiliare, relaţiile stabilite cu reprezentanţii nobilimii noi, păstrarea modelelor cotidiene tradiţionale (prezenţa lăutarului Lemiş şi ascultarea melodiei *Doina)* şi acceptarea modelelor noi impuse de adminsitraţia ţaristă, inclusiv prin politica de „disciplinare".

O altă lucrare de memoralistică, utilă în realizarea unei comparaţii dintre atitudinile, comportamentele, viziunile boierilor din Principatul Moldova aparţine lui Radu Rosseti[56]. Autorul a realizat o descriere a moravurilor şi mentalităţilor păturii superioare a societăţii din Moldova, în perioada anilor 1790-1840, în baza celor povestite de membrii familiei sale, precum şi a amintirilor proprii din copilărie şi tinereţe. Studierea acestei lucrări ne permite să realizăm un studiu comparativ între diferite aspecte ale mentalităţii boierimii din Moldova şi celei din Basarabia, şi anume, influenţa procesului de modernizare şi a tuturor evenimentelor care s-au derulat în spaţiul românesc în secolul al XIX-lea.

Viaţa nobililor din Basarabia, înainte şi după anexare, devine subiect şi în povestirile semnate de Olga Nakko[57] şi Pavel Kruşevan[58], în care personajele principale sunt nobili dintre Prut şi Nistru. Ele conţin date în baza cărora putem judeca despre activitatea economică, modul de viaţă, atitudinea nobilului faţă de femei, faţă de alte categorii sociale, organizarea alegerilor nobiliare, relaţiile dintre nobilimea veche şi cea nouă, casa, mobilierul, aceste fiind surse importante în studierea mentalului respectivei categorii sociale.

O lucrare care se referă la nobilimea din Basarabia şi la felul în care aceasta îşi petrecea timpul liber este semnată de boierul Constantin Negruzzi[59]. Deşi are ca idee principală o istorie de dragoste, în ea sunt infiltrate date despre loisirul nobililor: organizarea în Basarabia a alergărilor de cai, petrecerea serilor de către cei mai privi-

---

[55] Constantin Stere, *În preajma revoluţiei*. *Roman*, vol. I, Bucureşti, Hyperion, 1991.

[56] Radu Rosseti, *Amintiri. Ce am auzit de la alţii. Din copilărie. Din prima tinereţe*, Bucureşti, Humanitas, 2015.

[57] Ольга Накко, *Фрикошены* // Ирина Ижболдина, *«Живая старина» в произведениях русских литераторов Бессарабии конца XIX – начала XX вв*., Кишинев, Civitas, 2012, p. 35-52.

[58] Павел Крушеван, *Дойна* // *op. cit.*, Civitas, 2012, p. 115-117. Idem, *Блины мошу Ницы* // Ирина Ижболдина, *op. cit.*, p. 118-122. Idem, *Индюки* // Ирина Ижболдина, *op. cit,*, p. 123-140. Idem, *Что такое Россия? Путевые заметки*, *Москва, 1896* // Ирина Ижболдина, *op. cit,*, p. 141-147.

[59] Costache Negruzzi, *O alergare de cai (Скачка)* // C. Negruzzi, *Negru pe alb*, Bucureşti-Chişinău, p. 29-54. C. Negruzzi, împreună cu familia sa, în anul 1821, din cauza mişcării eteriştilor, s-a refugiat la moşia sa din Şirăuţi, ţinutul Hotin. În 1822 familia Negruzzi s-a mutat la Chişinău. Mai vizitează Basarabia în 1835, când participă la evenimentele descrise. În anul 1840 a publicat *O alergare de cai*, lucrare inspirată de situaţia din Basarabia.

legiaţi membri ai societăţii.

Dorinţa unor nobili de a se uni cu Patria-mamă, susţinerea faptului că ei sunt români şi vorbesc româneşte este argumentată prin operele scriitorilor Constantin Stamati[60] (poeziile: *Imnul lăutei româneşti, Dragoş I, domnul Moldovei, Dorul de patrie, Fiica lui Decebal, Un român înstrăinat* etc.) şi Alexandru Hajdeu (poezia *Soarta, Epistolă către români*) etc. Aceste lucrări sunt o adevărată oază a ideilor româneşti în teritoriul dintre Prut şi Nistru. În poezia *Un român înstrăinat* Constantin Stamati pledează pentru unirea cu Moldova: „Mâhnit şi pe gânduri şăd posomorât, // Cu un dor nespus // Ş-întristat, şi dornic trăind amărât, // Mă uit spre apus… // Acolo îi viaţă! // Acolo-i speranţă! // Să fim fericiţi // De-am fi toţi uniţi[61]". Dezideratul unirii Basarabiei cu Patria-mamă, pledarea pentru limba română şi grafia latină reprezintă un laitmotiv al întregii activităţi a lui C.Stamati, „lebăda Basarabiei" cum îl numeşte Al. Hurmuzachi. Astfel, în corespondenţa sa cu Al. Hurmuzachi, Constantin Stamati susţinea că „noi, românii din Basarabia, înstrăinaţi de demult de vechea patria noastră, Moldova şi Valahia, nu aveam nici o idee de limba cea învăţată latino-română"; „căci noi, basarabenii, nu putem avea nicio comunicaţie literală [sic!] cu fraţii moldovlahi şi bucovineni, ci ne-au uitat de demult ca pre nişte distraţi"[62]. De fapt, autorul se simţea înstrăinat şi singur în Basarabia, menţionând în una dintre scrisorile sale, referindu-s ela el însuşi: „Aducându-şi aminte că este aice, în Basarabia, un român izolat ca mine, unde trăiesc trupeşte, iar cu sufletul în Moldova" [63]. La fel, Constantin Stamati susţinea că „bunului patriot şi fumul ţărei sale i se pare dulce şi mirositor"[64], iar în poezia dedicată Patriei/ României mărturiseşte că dacă ar putea să se transforme într-o „frunză" atunci ar zbura peste orice obstacole, „peste păduri neumblate", „peste stânci de cremini", „peste răsfăţatul lac", „peste dumbrava cerboaicei", „peste bârlogul ursoaicei", ca să ajungă în Moldova „unde Ceahlău desparte// Pe Moldova de Ardeal, Bistriţa, Siretul, Dacia"[65].

Din izvoarele narative cu caracter istoric menţionăm şi lucrarea elaborată de Ange Bally care prezintă un tablou istoric şi politic al Moldovei, descrie proveniența naţiunii moldoveneşti, situaţia ei actuală: stările sociale, comerţul intern şi extern etc. Ange Bally face referire la relaţiile de proprietate dintre marii proprietari şi ţărănime, la noul regulament privind drepturile şi obligaţiunile ţăranilor intrat în vigoare în Basarabia. Alte aspecte ale vieţii din provincie care şi-au găsit o anumită reflectare în lucrarea lui Ange Bally sunt cele legate de noul sistem legislativ[66].

În această ordine de idei se înscrie şi lucrarea, rămasă în manuscris, a lui

---

[60] Constantin Stamati, *Scrieri*. Text îngrijit, studiu introductiv, note, comentarii, bibliografie şi glosar de Vasile Ciocanu, Chişinău, 1993.
[61] *Ibidem*, p. 74.
[62] *Ibidem*, p. 468.
[63] *Ibidem*, p. 469.
[64] Constantin Stamati, *Dorul de Patrie (dedicat României)* // Constantin Stamati, *op. cit*., p. 67
[65] *Ibidem*, p. 68.
[66] A se vedea detaliat: Ange Bally, *Un ouvrage d'il a un siecle sur la Bessarabie comme pays Moldave, publie par N.Iorg*a, Vălenii-de-Munte, 1940, 156 p.; M. Danilov, *O istorie a Basarabiei de Ange Bally. Inventarierea surselor (primele trei decenii ale sec. XIX)* // Studii de arhondologie şi genealogie, vol I, Chişinău, 2013, p. 99-108.

A. Nakko[67], în care autorul analizează istoria Basarabiei din punct de vedere istoric, economic şi statistic. Din această lucrare aflăm date despre implicarea nobilimii în instituţiile de administraţie ţaristă, date statistice referitoare la numărul de nobili pentru anii 1834 şi 1854, despre încadrarea alogenilor, în special a şleahtei poloneze, în rândurile nobilimii autohtone, divergenţele dintre diferite grupări boiereşti în timpul alegerilor nobiliare organizate de Adunarea Deputaţilor Nobilimii din Basarabia.

Totuşi, trebuie să constatăm că informaţiile oferite de sursele narative trebuie analizate critic. Deşi majoritatea autorilor afirmă că descriu evenimente reale, la care au participat nemijlocit, lucrările lor sunt supuse şi influenţei imaginaţiei autorilor.

Un izvor important în studierea mentalităţii, în special prin prisma alterităţii, sunt rapoartele şi relatările călătorilor străini. Scopurile diferite ale vizitelor (fie ele diplomatice, militare sau cultural-religioase), subiectivismul călătorilor străini şi-au lăsat nemijlocit amprenta asupra calităţii şi cantităţii informaţiei. Impresii frapante ale călătorilor sunt cuprinse în voluminoasele lucrări ale lui V. Panapol[68], P. P. Panaitescu[69], G. Oprescu[70], Gh. Bezviconi[71], N. Iorga[72], precum şi în volumele care adună toate menţiunile călătorilor străini despre Ţările Române[73], publicate de Academia Română, sau publicate de călătorii înşişi[74]. Aceste mărturii ale călătorilor străini relevă impresiile lor despre nobilimea din Moldova şi Muntenia la sfârşitul secolului al XVIII-lea – secolul al XIX-lea: despre modul ei de viaţă, moravurile, tradiţiile, comportamentele, atitudinile etc., caracterul acestor mărturii purtând, desigur, amprenta statutului de „străin".

Aspecte din viaţa privată şi publică a nobilimii sunt identificate în presa timpului[75]. În articolele, informaţiile, anunţurile din ziarele şi revistele publicate în Basarabia constatăm activităţile la care participau nobilii basarabeni: sărbătorile organizate în cinstea vizitelor reprezentanţilor familiei împărăteşti sau ale funcţionarilor civili şi militari, concertele sau alte acţiuni de binefacere, operele de teatru prezentate la Chişinău etc., precum şi politica de „disciplinare" promovată de administraţia rusă, prin publicarea, drept exemplu, a listelor nobililor care au realizat anumite acţiuni în vederea susţinerii ţarismului.

În procesul de analiză a mentalităţii nobilimii basarabene, a atitudinilor şi re-

---

[67] А. Накко, *Бессарабская область в историческом, экономическом и статистическом отношении (рукопись*), Кишинев, 1879, (Manuscrisul se păstrează în fondul de manuscrise al bibliotecii Universităţii de Stat din Odessa), f. 150.

[68] V. Panopol, *Romînce văzute de străini*, Bucureşti, Corint Books, 2016.

[69] P. P. Panaitescu, *Călători poloni în Ţările Române*, Bucureşti, Editura Cultura Naţională, 1930.

[70] G. Oprescu, *Ţările Române văzute de artişti francezi (sec. XVIII-XIX)*, Bucureşti, Cultură Românească, 1926. 156 p.

[71] Gh. Bezviconi, *Călători ruşi în Moldova şi Muntenia*, Bucureşti, Impremeria Naţională, 1947.

[72] N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, vol. III, Bucureşti, Editura Casei Şcoalelor, 1929.

[73] *Călători străini despre Ţările Române în secolul al XIX-lea*. Seria nouă, vol. I (1801-1821), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2004; *Călători străini despre Ţările Române în secolul al XIX-lea*. Seria nouă, vol.III (1831-1840), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006; *Călători străini despre Ţările Române în secolul al XIX-lea*. Seria nouă, vol.VI (1852-1856), Bucureşti, Editura Academiei Române, 2010.

[74] M. Bugnion, *La Bessarabie ancienne et moderne*, Paris, 1846. M. A. de Demidoff, *Voyage dans la Russie meridionale et la Crimee par la Hongorie, la Valachie et la Moldovie*, Paris, 1854.

[75] *Бессарабский Областный / Губернский Ведомости*, *Бессарабский вестник*, *Бессарабец* etc.

prezentărilor ei, a modelelor ei cotidiene un rol important îl are studierea propriu-zisă a conacelor/ locuinţelor, mobilierului şi parcurilor[76] create de elita basarabeană. Valoarea acestor surse se explică prin faptul că moşia sau casa boierului reprezintă felul său de a fi, viziunile sale, ideile sale. Întreaga viaţă a unei persoane se desfăşoară cel mai adesea în ambianţa unei locuinţe. Cei care au trăit între pereţii ei i-au resimţit inevitabil influenţa, iar dimensiunile, arhitectura, aranjamentele au reflectat, la rândul lor, gustul şi preferinţele stăpânului casei[77]. Astfel şi pentru nobili casele reprezentau spaţiile în care aceştia se simţeau în siguranţă, spaţiu care le asigura, într-o oarecare măsură, identitatea, personalitatea. Când te simţi stăpân într-un spaţiu, îl organizezi după bunul plac, desfăşurând, totodată şi activităţile dorite[78].

De fapt, putem concluziona că o lege sau o scrisoare, un regulament, o instrucţiune sau o povestire, un roman, o poezie, dările de seamă oficiale sau mărturiile călătorilor străini, o autobiografie, un conac, o casă, o masă de scris, bijuteriile şi podoabele etc. – absolut toate pot servi ca sursă în cercetarea vieţii private şi publice a nobilimii din Basarabia, a statutului şi mentalităţilor acestei categorii sociale.

Summary

The article based on specialised literature analyses issues connected to the research sources of the mentality of bassarabian nobility. Starting from the ideea that mentality is a result of a long history developement, comprising a system of all from of collective events conscious and subconscious (atti tudes, behavior, visions of life, religion, time, location, identity, myth, symbols, utopia). To study the topic we must use all existing historical resources, official documents issued by administration, as well as literary work and private correspondence, furniture and clothing, parks and homes, leasure activities, music etc. Only by having done an extensive study of all mentioned aspects we could have a real and complete image of the nobility of Bassarabia from in the XIXth centry.

© Cristina GHERASIM

[76] Despre parcurile create de nobilimea basarabeană *a se vedea* detaliat: Petru Tarhon, *Parcurile vechi boiereşti din Republica Moldova. Istoria fondării, starea actuală, structura compoziţională, diversitatea dendroflorei şi particularităţile ecologo-biologice ale plantelor*, Chişinău, Pontos, 2013, p. 19.

[77] Ştefan Lemny, *op. cit.*, p. 38.

[78] Despre metamorfoza reprezentărilor nobilimii basarabene cu privire spaţiu a se vedea detaliat: Cristina Gherasim, *Sensibilităţi şi metamorfoze în reprezentarea timpului şi spaţiului în mediul nobilimii basarabene în epoca modernă* // Revista de Istorie a Moldovei, Nr. 2 (114), Chişinău, 2018, p. 69-84.